

3. Павленко В. М. Мюнхенська криза і крах Версальської системи напередодні Другої світової війни. *Проблеми всесвітньої історії*. 2019. № 1(7). URL: <https://journal.ivinas.gov.ua/pwh/article/download/13/2/4> (дата звернення: 21.03.2026).

4. Mytsyk L. M. The Versailles System: The New Order or the «Merely Fouled Old» One? URL: <https://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk17/5.pdf> (дата звернення: 21.03.2026).

УДК: 378.016:94(477):355.4

Іванніков А., капітан 2 рангу, оперативний черговий відділу оперативних чергових Командний центр штабу командування Військово-Морських Сил Збройних Сил України, м. Одеса, Україна

ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА СТІЙКОСТІ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ

***Анотація.** У тезах розкрито значення викладання історії російсько-української війни у закладах вищої освіти як важливого чинника формування критичного мислення, медіаграмотності та стійкості здобувачів освіти до інформаційно-психологічних впливів. Наголошено, що сучасна війна має не лише збройний, а й гібридний, інформаційний та психологічний вимір, тому її вивчення потребує поєднання історичної достовірності, джерельної верифікації, проблемно-аналітичного підходу і травмочутливої педагогіки. Обґрунтовано доцільність використання документів, свідчень очевидців, медіаматеріалів, аналітичних джерел і дискусійних методів навчання, які сприяють усвідомленню причин, перебігу та наслідків війни, а також розвитку вміння розпізнавати пропаганду, маніпуляції та фейки.*

***Ключові слова:** російсько-українська війна, заклади вищої освіти, критичне мислення, медіаграмотність, інформаційно-психологічні впливи, історична освіта, травмочутливий підхід.*

Ivannikov A., Captain 2nd Rank, Duty Officer of the Duty Officers Department

Command Center of the Headquarters of the Naval Forces Command of the Armed Forces of Ukraine, Odesa, Ukraine

TEACHING THE HISTORY OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AS A MEANS OF FORMING CRITICAL THINKING AND RESILIENCE TO INFORMATIONAL AND PSYCHOLOGICAL INFLUENCES

***Abstract.** The theses examine the role of teaching the history of the Russian-Ukrainian war in higher education institutions as an important factor in developing critical thinking, media literacy, and students' resilience to informational and psychological influences. It is emphasized that the current war has not only a military but also a hybrid, informational, and psychological dimension; therefore, its study requires a combination of historical accuracy, source verification, problem-based analysis, and trauma-sensitive pedagogy. The paper substantiates the relevance of using official documents, eyewitness testimonies, media materials, analytical sources, and discussion-based teaching methods that help students understand the causes, course, and consequences of the war, as well as identify propaganda, manipulation, and fake narratives.*

***Keywords:** Russian-Ukrainian war, higher education institutions, critical thinking, media literacy, informational and psychological influences, historical education, trauma-sensitive approach.*

Сучасна російсько-українська війна є визначальною подією новітньої історії України, що має не лише воєнно-політичний, а й виразний соціальний, культурний, інформаційний і психологічний вимір. За цих умов викладання історії російсько-української війни у закладах вищої освіти набуває особливого значення, оскільки виходить за межі традиційного засвоєння фактів і дат. Воно стає важливим інструментом формування історичного

мислення, громадянської відповідальності, національної свідомості та здатності критично оцінювати інформацію. Особливість викладання цієї тематики полягає в тому, що йдеться про триваючий конфлікт, який безпосередньо впливає на повсякденне життя здобувачів освіти, їхні емоційні стани, досвід втрат, переміщення, волонтерської чи військової залученості.

У таких умовах вивчення історії війни має спиратися на принципи науковості, джерельної верифікації, міждисциплінарності та педагогічної чутливості. Освітній процес повинен формувати у студентів здатність працювати з різними типами джерел: офіційними документами, аналітичними матеріалами, свідченнями очевидців, матеріалами усної історії, медіапублікаціями, цифровими ресурсами. Саме зіставлення різних джерел, виявлення їхньої достовірності, авторської позиції, мети створення та ідеологічного навантаження сприяє розвитку критичного мислення. Такий підхід дає змогу не лише краще зрозуміти перебіг війни, а й навчитися розпізнавати маніпулятивні наративи, фейки, мову ворожнечі та інші інструменти інформаційно-психологічного впливу [1; 2].

Особливої ваги це набуває в умовах гібридної війни, коли боротьба точиться не лише за території, а й за інтерпретацію подій, історичну пам'ять і свідомість суспільства. Відтак викладання історії російсько-української війни має бути спрямоване на формування навичок аргументованого аналізу інформації, уміння ставити запитання до джерела, відокремлювати факт від оцінки, виявляти суперечності у повідомленнях та перевіряти інформацію через декілька незалежних каналів. У цьому контексті історична освіта виконує не лише пізнавальну, а й захисну функцію, сприяючи виробленню стійкості до дезінформації, пропаганди та психологічного тиску.

Ефективними для реалізації цих завдань є проблемно-аналітичний, наративний і дискусійний підходи. Робота з кейсами, аналіз історичних документів, порівняння медійних повідомлень, тематичні семінари, дебати, підготовка аналітичних есе та мінідосліджень активізують пізнавальну діяльність студентів і сприяють усвідомленому засвоєнню матеріалу. Важливо, щоб викладач у такому процесі виступав не лише транслятором знань, а й модератором осмисленого діалогу, який допомагає здобувачам освіти формулювати власні висновки на основі перевірених фактів та аргументів.

Водночас викладання теми війни потребує травмочутливого підходу. Освітній простір має бути безпечним для обговорення складних і болісних тем, а викладачеві необхідно враховувати, що частина студентів може мати безпосередній досвід війни. Це зумовлює потребу в педагогічному балансі між академічною об'єктивністю, емоційною делікатністю та громадянсько-ціннісним змістом навчання. Травмочутливе викладання не заперечує гостроти теми, а навпаки дає змогу осмислювати її без ретравматизації, підтримуючи повагу до людської гідності, досвіду втрат і права на різні способи переживання воєнної реальності.

Отже, викладання історії російсько-української війни у закладах вищої освіти доцільно розглядати як важливий засіб формування критичного мислення та стійкості до інформаційно-психологічних впливів. Воно сприяє не лише глибшому розумінню сучасних історичних процесів, а й розвитку медіаграмотності, громадянської стійкості, відповідального ставлення до інформації та усвідомленню війни як багатовимірного історичного й суспільного феномену. Саме тому інтеграція цієї тематики в освітній процес вищої школи є не лише актуальним, а й суспільно необхідним завданням [3–5].

Джерела та література

1. Інфомедійна грамотність – невід'ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / редкол.: В. Ф. Іванов (голов. ред.) та ін. Київ : Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. 400 с.

2. Методика інтеграції в проєкті «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність» : збірник матеріалів / редкол.: В. Ф. Іванов (голов. ред.) та ін. Київ : Академія української преси, IREX, Центр вільної преси, 2022. 160 с.

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII.

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.

5. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 № 2834-IX.

УДК 621.039

Стручок В., ст. викладач

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ЖЕРТВИ ТА ЖЕРТОВНІСТЬ ПІД ЧАС ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

***Анотація.** Розглянуто масштаби забруднення та втрати персоналу і особового складу формувань цивільної оборони безпосередньо після аварії на Чорнобильській АЕС. Детально розглянуто неординарні масштаби аварії та незахищеність персоналу і спеціалістів, що були залучені до ліквідації наслідків аварії в перші години, дні після аварії, що призвело до загибелі 28 ліквідаторів аварії. Наведено основні об'єктивні та суб'єктивні причини зростання втрат та значного погіршення здоров'я серед ліквідаторів.*

***Ключові слова:** радіаційна аварія, радіаційна розвідка, сепаратор пари, радіоактивні відходи.*

Struchok V., Sr. Lecturer

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

VICTIMS AND SACRIFICE DURING THE CHERNOBYL DISASTER

***Abstract.** The scale of contamination and loss of personnel and personnel of civil defense formations immediately after the accident at the Chernobyl NPP is considered. The extraordinary scale of the accident and the lack of protection of personnel and specialists involved in the elimination of the consequences of the accident in the first hours and days after the accident are considered in detail, which led to the death of 28 liquidators of the accident. The main objective and subjective reasons for the increase in losses and significant deterioration of health among the liquidators are given.*

***Keywords:** radiation accident, radiation reconnaissance, steam separator, radioactive waste.*

26 квітня 2026 року минає 40 років з часу, коли сталася найбільш масштабна радіаційна аварія на планеті Земля - аварія на Чорнобильській атомній електростанції (АЕС) (м. Прип'ять, Україна). Внаслідок аварії було забруднено радіонуклідами I^{131} , Cs^{137} , Sr^{90} 42000 км² території. За станом на 1 січня 1988 року втрати серед персоналу станції та особового складу формувань цивільної оборони, що брали участь у ліквідації наслідків аварії, склали 145 осіб, з них 28 із смертельним наслідком. Усі особи мали діагноз гостра променева хвороба того, чи іншого ступеня. Кількість населення, що отримало внутрішнє опромінення щитоподібної залози більше 30 бер, склало більше 150 тис. осіб [1].

У перші ж години, дні після аварії, за свідченням учасників ліквідації її наслідків, звертається увага на невизначеність масштабів та небезпеки самої аварії. Про це свідчить формування на багатьох АЕС СРСР загонів радіаційної розвідки, зокрема на Курській АЕС, та направлення їх для проведення радіаційної розвідки на території Чорнобильської АЕС (ЧАЕС). До кінця квітня 1986 року дозиметристи з різних АЕС визначили на ЧАЕС зони підвищеної небезпеки.

Однак, аварія мала неординарні масштаби, про що свідчить інформація від тепломонтажників тресту «Південьтеплоенергомонтаж», які здійснювали монтаж чотирьох енергоблоків ЧАЕС, і були готові 28 квітня 1986 року в понеділок розпочати монтаж п'ятого реактора. За їх інформацією після вибуху на IV блоці була знесена верхня частина будівлі реакторного відділення і стало видно сепаратор пари. Ці сепаратори пари знаходилися в приміщеннях (боксах) з товщиною залізобетонних стін 1,5 – 2 м і побачити їх ззовні не було ніякої можливості. Таким чином, можна собі уявити, якої сили стався вибух, щоб розкидати такі брили залізобетону.